

Сандік О. П.,
аспірант Харківської державної академії дизайну та мистецтв

ПРИНЦИПИ ПРОЕКТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЗАСОБАМИ ДИЗАЙНУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

У статті розглядаються принципи проектування об'єктів зеленого туризму на Півдні України.

Ключові слова: проектування, зелений туризм, дизайн.

В статье рассматриваются принципы проектирования объектов зеленого туризма на Юге Украины.

Ключевые слова: проектирование, зеленый туризм, дизайн.

The article deals with the design principles of green tourism facilities in the South of Ukraine.

Key words: design, green tourism, design.

В останні роки формування життєвого середовища людини одержало новий напрям, орієнтований на підвищення його якісного рівня. Така спрямованість зумовлена тим, що урбанізація і концентрація населення, промисловості, транспорту, негативний вплив людської діяльності на середовище і, навпаки, середовища на людину, обумовила ряд серйозних психологічних, соціальних та екологічних явищ, що зумовлюють несприятливі впливи на процеси життєдіяльності людини.

Туристична індустрія в усьому світі зараз переживає період активного розвитку. В багатьох європейських країнах останнім часом набуває поширення і продовжує активно розвиватися екологічний вид туризму – зелений туризм.

Зелений туризм – це туризм, пов'язаний із заміським та сільським середовищем, територіями природно-заповідного фонду України, сільським будинком і заняттями, що зосереджують увагу на природі і людині [1]. Зелений туризм не має шкідливого впливу на оточуюче природне і культурне середовище, на відміну від масового, і у той же час робить істотний внесок у розвиток Південного регіону. Він дозволяє використовувати існуючий житловий фонд і не вимагає значних інвестиційних витрат [3].

Окрім історико-культурних об'єктів зеленого туризму потенційно привабливими для туристів є етнографічні явища, об'єднані з ритуалами, промисли, ремесла, народна архітектура, український національний одяг та національна кухня.

Виділяються наступні особливості зеленого туризму:

- стимулювання і задоволення бажання спілкуватися з природою;
- подорож у природу, причому головний зміст таких подорожей – знайомство з живою природою, а також з місцевими звичаями і культурою;
- запобігання негативного впливу на природу і культуру;
- зведення до мінімуму негативних наслідків екологічного та соціально-культурного характеру, підтримання екологічної стійкості середовища;
- сприяння охороні природи і місцевого соціокультурного середовища;

- сприяння охороні природи і природних ресурсів;
- екологічна освіта і просвіта;
- участь місцевих жителів і отримання ними доходів від туристичної діяльності, що створює для них економічні стимули до охорони природи;
- економічна ефективність та забезпечення соціально-економічного розвитку територій;
- сприяння сталому розвитку відвідуваних регіонів.

Міжнародний союз охорони природи під зеленим туризмом, або екологічним туризмом розуміє «подорож з відповідальністю перед навколишнім середовищем по природним територіям з метою вивчення і насолоди природою і культурними пам'ятками, яке сприяє охороні природи, надає «м'який» вплив на навколишнє середовище, забезпечує активну соціально-економічну участь місцевих жителів і отримання ними переваг від цієї діяльності».

Розвиток зеленого туризму вимагає забезпечення координації діяльності різних галузей регіональної економіки, від яких залежить якісне надання туристичних послуг, зокрема транспорту, торгівлі, виробництва сувенірної продукції, видавничо-рекламної діяльності, дизайну тощо.

Щоб надати відчутний поштовх розвитку зеленого туризму, необхідно вирішити ряд дизайнерських завдань. Це, перш за все, розробка формування пропозиції щодо елементів фірмового стилю для ідентифікації українського зеленого туризму; створення інформаційних банків даних про пропозиції по послугах відпочинку; створення комфортних умов для відпочивальників.

Об'єктами дизайнерського опрацювання у зеленому туризмі є предмети повсякденного побуту, житлове середовище, громадські та виробничі споруди, присадибні ділянки, місця відпочинку та розваг, виробництво сувенірної продукції, видавничо-рекламної діяльності тощо.

Аналіз наукової літератури дає змогу виділити такі напрями дослідження туризму, як соціальний, історичний, економічний, правовий, міжнародний та ін.

Теоретико-методологічні аспекти туризму, історію його розвитку як в Україні, так і за кордоном, окремі питання управління галуззю вивчали відомі вітчизняні вчені: В.К. Федорченко, В.І. Цибух, А.Т. Матвієнко, М.П. Крачило, С.І. Попович, Г.П. Науменко, С.В. Хлоп'як, І.М. Школа, В.С. Ковешніков, М.І. Долішній та ін.

Вагомим внеском у розробку питань економіки, організації та управління рекреаційно-туристичним комплексом є роботи вчених одеської наукової школи, зокрема О.Г. Топчієва, С.К. Харічкова, О.С. Шаптали та ін. Відомі українські вчені М.К. Орлатий, П.Т. Саблук приділяли увагу сільському зеленому туризму як чиннику соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів.

Різноманітність досліджень питань туристичної галузі підтверджує складність, актуальність та неоднозначність цієї теми. Перш за все це стосується зеленого туризму.

Поняття «зелений туризм» – це нова в науці тема. Окремі проблеми розвитку зеленого туризму досліджують В. Васильєв, П. Горішевський, Л. Гут, Ю. Зінько, В. Кафарський, В. Косенко, М. Костиця, Н. Кудла, О. Лендел, В. Липчук, Н. Липчук, О. Моран, М. Рутинський, М. Товт.

На сучасному етапі розвитку зеленого туризму в Україні є потреба у науково обґрунтованому підході до організації зеленого туризму в Україні та проектування його просторового середовища з урахуванням народних традицій і регіональних особливостей. А також у виявленні періодів і етапів формування дизайн-об'єктів у процесі історичного розвитку суспільства і визначенні художніх принципів проектування об'єктів.

У теорії дизайнерської діяльності істотне місце відводиться обґрунтуванню нових підходів у проектуванні. Сучасна техніка змінює звичні форми всіх видів людської діяльності: трудової, навчальної, управлінської, наукової, а також естетичної. Все це вимагає від дизайну принципово нового підходу до перетворення навколишнього середовища та предметного світу.

Сьогодні проектування відрізняються різноманіттям форм і рухливістю. Залежно від регіональних соціально-культурних і економічних характеристик, що впливають на процес проектування дизайн-об'єктів, їх набір, що становить цілісну систему та виражає образ середовища, як і самі процеси, що відбуваються в середовищі. Це робить завдання зі створення образного змісту дизайн-об'єктів виключно складним, а вибір пропонує художньо-проектних рішень – відповідальною справою. Треба враховувати і ту обставину, що належить додати концептуальному образу утилітарних виробів – здатність йти за змінами в економіці і суспільстві, перебудовуватися стосовно все більш динамічних соціально-культурних вимог і процесів.

Концепція дослідження формується на основі теоретичних положень вироблених В. Сидоренко, А. Рубіним, Н. Воронячим, К. Кондратьєвою, Є. Лазаревим, Г. Демосфеновою, Є. Жердевим ін. і припускає, що перетворення середовища на об'єкт, який за допомогою підвищення в ньому художньо-образного змісту повинен підвищити екологізацію культури нашого побуту на всіх рівнях – від художнього образу одиничного об'єкту до образного змісту системи об'єктів у всіх аспектах – від асиміляції досягнень передової технології інженерного забезпечення до нових шляхів відродження народної творчості.

Кардинально змінилися сьогодні методи і критерії оцінок проектних рішень. На перший план все більше висувається проблема комфортності середовища життєдіяльності людей. Дизайн покликаний впливати на формування естетично дійового середовища та вдосконалювати не тільки форму чи колір об'єктів, а здійснювати пошук естетично функціонального застосування їх корисних властивостей.

Багатоаспектність і складність проблем формування оптимального середовища життєдіяльності людей обумовлює залучення для їх вирішення знання, засоби і методи цілого ряду дисциплін: психології, фізіології, санітарії, антропометрії і, особливо, ергономіки, що синтезує досягнення цих наук за системним дослідженням взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Щоб створити відповідний дизайн-об'єкт – утилітарний предмет, приємний інтер'єр, гармонійний предметний ансамбль, красивий ландшафт тощо, необхідно, насамперед, враховувати низку чинників: призначення об'єкта; витрати, пов'язані з його виробництвом; соціально-економічні умови життя людей конкретної спільноти; національно-культурні традиції певної групи споживачів; структуру матеріальних, соціальних, духовних потреб та інтересів пересічної людини, котра належить до певної

спільноти; психічний склад потенційного споживача; тенденції розвитку техніки виробництва і художньої культури суспільства, вимоги та орієнтації моди.

Головним завданням дизайну у зеленому туризмі є організація простору об'єктів, середовища та процесів з максимальним узгодженням відношень між людиною і її предметним оточенням, в якому здійснюється відпочинок, та природою. Тому проектування у зеленому туризмі повинно орієнтуватись на екологічні пріоритети та на природну сутність творення матеріальних речей.

Екологічний підхід до проектування об'єктів зеленого туризму багато в чому сприяє формуванню дбайливого відношення до довкілля: економії ресурсів, а також створення безпечних і сприятливих умов для фізичного і психічного здоров'я людини. У проектуванні підвищена увага приділяється екологічним аспектам виробництва і функціонування об'єкта: його матеріало-енергоємності, безпеці для довкілля, можливості утилізації після закінчення терміну служби.

Основними принципами екологічного дизайну є: максимальна економія природних ресурсів; максимальна економія матеріалів; використання відновлюваних енергетичних ресурсів; досягнення довговічності об'єктів.

Необхідно врахування усіх ланок виробництва та використання об'єктів. На перше місце стає проблема раціональності, дизайнер у своїй діяльності повинен враховувати оптимальність співвідношення витрат матеріалів, тривалості життя виробу і можливості його подальшої утилізації.

Проектування дизайн-об'єктів можна розділити на декілька етапів. На початковому етапі з'ясовуються параметри і функції нового об'єкта. Наступний етап полягає в розробці проектних форм-ескізів, макетів, експериментальних пропозицій тощо. Подальша стадія формотворчого процесу – етап матеріалізації, опредмечення проектних форм. Окремі дизайнери практикують подальше удосконалення виробу – етап доробляння, вдосконалення знайденої та реалізованої предметної форми, поліпшення функціональних та естетичних якостей [10].

Пропонуються такі принципи проектування об'єктів зеленого туризму:

- при виборі об'єкту слід орієнтуватися на зразки з достатньо розвиненою об'ємно-просторовою структурою і з активними візуальними характеристиками зовнішньої форми;

- при аналізі особливу увагу приділити типології морфологічних елементів і їх функціонально конструктивних зв'язків, характеру пластичних і кольорово-фактурних, моделювання поверхонь матеріально технічним особливостям формоутворюючих мотивів з точною фіксацією міри їх якісних і кількісних співвідношень у структурі цілого;

- графічне виконання образу повинно максимально точно передавати матеріальні характеристики об'єкту, форми, простору, кольору, фактури всіх елементів композиції;

- побудова композиційної структури предметного образу повинна спиратися не на конструктивну або функціональну схему організації первинного об'єкта, а на візуально достовірне вираження відповідності його формоутворювальних принципів і засобів.

Також важливим принципом проектування об'єктів зеленого туризму є обов'язкове врахування конкретних умов довкілля: рельєф місцевості, кліматичні умови Південного регіону та вплив етнічних причин.

Довкілля і конкретні умови впливають на загальний характер об'ємно-просторового рішення об'єкта, розміри і масштаб його деталей; вибір матеріалу, опорядження і характер обробки поверхні; кольорове рішення; образний характер; стильовий характер.

Об'ємно-просторове рішення об'єкта, його форма залежать від положення предмета в просторі, форми і розмірів навколишнього простору, конкретних умов застосування, які визначають функціональні та інші вимоги до предмета та від форми, розмірів і кількості параметрів, що складають це оточення.

Розміри об'єкта і масштаб його деталей залежать від величини навколишнього простору: в малому приміщенні – малі предмети, у великому – великі; від розміру і масштабу об'єктів, які входять в це оточення; від функціонального призначення і ролі об'єкта в загальному композиційному замислі. Об'єкти, що відіграють головну роль в композиції, вирішуються більш крупно і суцільно, другорядну – більш мілко і дрібно.

При виборі матеріалу і характеру обробки поверхні об'єкта необхідно враховувати умови його експлуатації. Матеріали для предметів екстер'єру повинні бути простіші і бідніші, так як вони знаходяться в більш суворому оточенні зовнішнього простору і можуть піддаватись дії атмосферних опадів, різким коливанням температури тощо. Матеріали для внутрішнього приміщення повинні бути тонші, ніжніші, багатші.

Меблі для відпочинку в парку, на майданчиках жорсткі, із простих і жорстких, стійких проти атмосферних впливів матеріалів: каміння, бетону, металу, деревини простих порід, опоряджені масляними фарбами, нітромалями або просто оліфами.

Меблі ж для житлових приміщень та громадських і службових інтер'єрів виготовляють із цінних порід деревини, з гарною текстурою, опоряджені прозорими лаками, політурами, восковими мастиками, металеві елементи нікельовані, хромовані тощо. М'які елементи можуть бути покриті шкірою, її заміниками, різними за якістю тканинами, пластиками, ламіновані під цінні породи деревини та інші цінні матеріали різної товщини, деревно-стружкові та деревно-волокнисті плити.

Також вибір матеріалів, опорядження і характер обробки поверхні предметів залежать від характеру навколишнього середовища. Пластмасовий, керамічний, алюмінієвий і емальований посуд цілком придатний у садибі, туристичній базі та у їдальнях загального призначення. Але з цих матеріалів посуд не можна застосовувати в ресторанах, гостинних обідах, родинних та весільних прийомах. Для такого посуду слід застосувати тонкий фарфор, скло, кришталь тощо.

Вибір матеріалу залежить і від місця знаходження об'єкта в навколишньому середовищі. Тканинні матеріали, зокрема килим для підлоги, грубіші, сильної фактури, на нього ставлять меблі, по ньому ходять. Оббивні тканини для меблів теж фактурно сильні, але менш грубі. Ще легші тканини для скатертин.

На появу дизайнерського рішення може вплинути технічне або наукове відкриття. Поряд з традиційними використовуються й новітні матеріали: ламінати – листкові пластики, алькантара – штучна замша, тефлон, лайкра тощо.

Вибір матеріалу, характер обробки їх поверхні і опорядження об'єкта залежать від експлуатаційних та інших вимог, що висуваються конкретними умовами: вимогами геометричності, вогнестійкості, теплоізоляції або теплопровідності, легкості,

підвищеної міцності, кислотостійкості, шумопоглинання тощо. Матеріали для опорядження – захисні покриття, які застосовуються для виробів, що використовуються в тропічному кліматі. Тому проектувати типові вироби без урахування особливостей клімату Півдня неможливо.

При створенні інфраструктури зеленого туризму необхідно враховувати не тільки кліматичні умови Півдня, а також культурні особливості регіону та спадщину. Заснований на використанні об'єктів архітектурної спадщини туризм, достатньо складний з точки зору дизайну – необхідно забезпечити нічліг для масового потоку туристів, розповсюдження інформації для відвідувачів, безпеку, харчування, дотримання санітарно-гігієнічних умов і при цьому зберегти колорит стародавніх споруд. Тому роботи зі збереження і реставрації культурної спадщини повинні ретельно плануватися і виконуватися: метою є показ об'єкту відвідувачам якнайкращим способом, з використанням інтерпретації, але за обов'язкової умови збереження об'єкту. Але об'єкти слід не просто зберігати й реставрувати, а й перетворювати на органічну складову сучасного середовища зеленого туризму.

Відтворений об'єкт, вписаний в інший історичний контекст, набуває додаткового, нового смислу. Він вже не є винятковою пам'яткою архітектури, а пам'яттю всього свого історичного функціонування.

Таким чином, сучасна тенденція вдосконалення процесу проектування полягає в автоматизації і систематизації, та включає в себе сфери пізнання об'єктів, соціальної потреби в них, оцінки їх реалізованості та оцінки наслідків введення їх в експлуатацію.

Проектувальна діяльність повинна бути науково і технічно обґрунтована на базі новітніх результатів дослідження і розробок, доступних тут і зараз. Але в той же час проектувальник завжди повинен брати до уваги більш-менш віддалене майбутнє, перспективу.

Дизайн не повинен лише доповнювати інженерне проектування. Він є більш розвиненою формою проектування. Дизайнер виконує відразу кілька професійних функцій: виступає як дослідник, який діє відповідно до норм науково-теоретичної діяльності; виконує функції інженера-проектувальника та методиста, розглядаючи продукт своєї діяльності як проект; є художником, який успадковує і естетично перетворює всі досягнення попередньої художньої культури з метою створення нового твору мистецтва.

У подальших дослідженнях необхідно ретельно проаналізувати і систематизувати на основі принципів проектування типології, класифікації і угруповання Півдня України відповідно з технологіями та матеріалами дизайн-об'єктів; відмітити характерні особливості декору та символіки дизайн-об'єктів, які вплинули на прийоми та принципи формування сучасних дизайн-об'єктів зеленого туризму.

Література:

1. *Про сільський зелений туризм.* – Закон України. Проект від 12.04.2007 р. № 3467 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/zakon/pro_siltur.htm 2. Даниленко В. Я. *Дизайн України у світовому художньо-проектному контексті культури* / В. Я. Даниленко — Х., 2005. — 238 с. 3. *Матеріали семінару Всесвітньої Туристичної Організації (ВТО) «Сільський туризм: рекомендації щодо розвитку» // Туризм сільський зелений, – № IV. –*

2003. 4. Грець О. П. Экспертный подход к обоснованию перспектив развития сельского зеленого туризма на примере Большого Севастополя / О. П. Грець // *Культура народов Причерноморья* – 1998. – № 3. 5. Кочегаров Б. Е. Промышленный дизайн / Б. Е. Кочегаров // *Учеб. пособие*. – Владивосток : Изд-во ДВГТУ, 2006. – С. 297. 6. Шумега С. С. *Дизайн, История дизайна мебели та інтер'єру* / С. С. Шумега — К. : 2004. — С. 76. 7. Горбик В. О. *Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні* / В. О. Горбик, Г. Г. Денисенко – К., – 140 с. 8. Розенсон И. А. *Основы теории дизайна* / И. А. Розенсон // *Учеб. для вузов*. – С-Пб. : 2006. – 219 с. 9. Волкотруб И. Т. *Основы художественного конструирования*: / И. Т. Волкотруб // *Учеб. для худож. учеб. заведений*. – К. : Высш. шк., 1988. – 191 с. 10. Нестеренко О. И. *Краткая энциклопедия дизайна* / О. И. Нестеренко – М. : Молодая Гвардия, 1994. – 336 с. 11. *Співка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/union/history> 12. «Туризм ХХІ століття». *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 2002. 13. Алексеева Ю. *Регіональні аспекти регулювання туристичної галузі України* / Ю. Алексеева // *Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Мат. наук.-практ. конф. у 2 т.* / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2002. – Т. 2. 14. Горішевський П. А. *Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності* / П. А. Горішевський, В. П. Васильєв, Ю. В. Зінько – Івано-Франківськ, 2003.